

על "עקרון הזהות" ומקומו בטיפול הנפשי

אביבה פריד

המאמר דן במושג הזהות ומושג עקרון הזהות מנקודת המבט הפילוסופית והפסיכולוגית. מודגשת בו חשיבות קיומם של המושגים להתפתחות האנושית. המאמר מאיר מצב אנושי חריג מהצד הקליני, ומציב את השאלה איך ואם בכלל תוכל ההיכרות עם המושגים האלה, לעזור בטיפול במצבים מנטליים חריגים.

ב"ראשית הדעת" ובאופן רכישת הדעת אודות המציאות. הוא טען שיש שלוש דרכים לרכישת הדעת ואחת מהן היא רכישת ידע דרך ההסתכלות, כלומר על ידי החושים, והיא שקשורה לענייננו. לגבי התקפות של הידע הנרכש, לגבי הידיעה שהדבר זהה לעצמו, טען לוק, "החושים אינם מטעים" "מה שהוא הוא". מייחסים ללוק את ראשית החקירה הפסיכולוגית בדבר טבע האדם.

ע. קאנט, בן המאה ה-18, היה פילוסוף של תורת ההכרה. הוא תרם לדיון בנושא הזהות ועקרון הזהות את הטענה שהסובייקט המכיר נושא בהכרתו את האובייקט המוכר. האובייקט הזה נתפס על ידו ומקבל את תקפותו באמצעות הכרת הסובייקט אותו ודרכה. "השכל מכיר במושא את מה שהוא הכניס בו ולא את מה שהיה בו כנתון קבוע". טענה זו של קאנט נחשבת כמהפכה, (המהפכה הקופרניקנית) בשל ההבחנה שקבעה הבדל בין אובייקט כפי שהוא לעצמו, לבין אובייקט כפי שהוא מוכר ונתפס על ידי האדם – כסובייקט מכיר. (הכרת העולם על ידי האדם לעולם תהיה תלויה הכרתו של הסובייקט ולא יכולה, על כן, להיות הכרת הדבר כשלעצמו). הסובייקט המכיר תופס את העולם כאובייקט שמתלכד לכדי ידע ודאי בהכרתו. השכל הוא שמשיג והוא שמכוון את המושא כמוכר וקובע את היותו "זהה לעצמו", דהיינו, את תקפותו. קאנט טען לקיומו של עולם הניסיון שבו מתקיימים המושאים שההכרה מכירה הכרה ניסיונית. האופן שבו משיג השכל את המציאות, הוא שנותן לידיעה מעמד של ידיעה אחת ודאית מצד המכיר – הסובייקט. מושג הזהות, שבלעדיו לא תיתכן ידיעה ודאית, משרת את הפעילות ההכרתית של האדם.

ז'. פיאז'ה, ביולוג ופסיכולוג איש המאה ה-20, ידוע כמי שחקר את אופן החשיבה של הילדים, מתוך נקודת המוצא של השאלה איך הלא ידוע נהפך לידוע, ונחשב כמי שחקר איך מתפתחת הידיעה. פיאז'ה, בדרך חקירתו, נחשב קאנטיאני.

במאמר זה ברצוני לדון במושג הזהות, שהוא מושג בתורת ההיגיון, ובמושג עקרון הזהות, שמשמשים בו בפסיכולוגיה התפתחותית. בהמשך ברצוני להראות איך משרת עקרון הזהות את החשיבה השגויה אצל החולים הלוקים בהפרעה בארגון החשיבה. בנוסף אדון בשאלה איך, ואם בכלל, ניתן לעזור בטיפול במצב כזה בעזרת הידע שיש לנו על המושגים האלה.

הוראתו של מושג הזהות היא "יחס הדבר לעצמו". המושג הזה נדון מאז ימי אריסטו במאה ה-4 לפנה"ס כמושג פילוסופי, ועד תקופתו של ז'. פיאז'ה במאה ה-20 כמושג פסיכולוגי. המושג הזה עומד בבסיס הדיון בשאלה איך מתפתח הידע? ואיך מקבל הידע שנרכש את התקפות שלו?

השאלות הגדולות על אודות העולם, מאלה הקוסמולוגיות מדעיות ועד הפילוסופיות ששאלו הפרה־סוקראטים, נדרשו להוכחה ולתקפות. הכלי שהיה בכוחו בתקופה העתיקה, לבדוק את תקפות הידע הוא הלוגיקה, (אורגנון), שפותחה על ידי אריסטו. אחד המושגים החשובים ביותר בלוגיקה של אריסטו הוא מושג הזהות. זהו אחד משלושת התנאים ההכרחיים שללא קיומם הלוגיקה בלתי אפשרית. זהות האובייקט היא תנאי הכרחי לחקירה וידיעה שהרי בלעדי היות האובייקט, שבו דנים ואותו לומדים, מוגדר וזהה לעצמו, אין אפשרות להכירו ככזה במהלך הזמן, ההתפתחות והשינויים. בהיעדר ההכרה בזהות הדבר לעצמו, אין אפשרות להשוותו לאובייקטים אחרים. במהותה של הלוגיקה טמון ההכרח והוא שנותן לנו, השואלים, את התשובה הוודאית והתקפה. כך בלוגיקה וכך גם במדע שחוקר את הדברים בהתהוותם. עקרון הזהות שומר על הקביעות והאחדות של החומר שעובר שינויים. החומר הזה לעצמו למרות השינויים. התקדמות המדע והתפתחות הידע צריכים לעקרון הזהות.

ג'ון לוק במאה ה-17, בחיבורו **מסה על שכל האדם** דן

